

ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΤΑΞΗΣ

Διαχείριση κρίσεων στο σχολικό περιβάλλον

Έκτακτα φυσικά φαινόμενα

Απώλεια- Θάνατος

Δρ. Σαλτερής Νίκος

Σχολικός Σύμβουλος
Δημοτικής Εκπαίδευσης
Νομαρχίας Πειραιά

Το σχολείο ως πεδίο

- Το σχολείο είναι ένα πολυ-πρισματικό πεδίο, όπου συν- επιδρούν θεσμοί, πρόσωπα, ιστορική συγκυρία, γνώσεις και επίπεδο εκπαίδευσης, κοινωνικοϊδεολογικά και ψυχολογικά χαρακτηριστικά, γλωσσικοί κώδικες και κοινωνικές τάξεις, ρητορικές- κοσμοθεωρίες, προσωπικά και συλλογικά προτάγματα.
- Τα προηγούμενα επιβάλλουν σήμερα, αλλά και καθιστούν εξαιρετικά δύσκολη την εργασία των εκπαιδευτικών σ' αυτό.
- Η συνθετότητά του περιβάλλοντος αυτού αυξάνει σταθερά. Το σχολείο είναι ένα πολύπλοκο πεδίο-σύστημα-θεσμός.
- Αλλαγές σε οποιαδήποτε από τις «δυνάμεις» που δρουν στο πεδίο προκαλούν σταδιακές ή βίαιες διαφοροποιήσεις στους υπόλοιπους.
- Το παράδειγμα της Νομοθεσίας:
- Ν. 1304/83 Διαχωρισμός θεσμού Επιθεώρησης σε Σχολικό Σύμβουλο και Διοίκηση Ν. 1566/58 – όργανα λαϊκής συμμετοχής – διοίκηση σχολικής μονάδας.
- Νέο νομοθετικά πλαίσια: υποστηρικτικοί θεσμοί σχολικής μονάδας (ΚΕΔΔΥ, Ιατροπαιδαγωγικά κέντρα, Μ.Κ.Ο. κ.ά.)
-

Απειροελάχιστες επεξηγήσεις...

Ο ρόλος του εκπαιδευτικού:

- Ο εκπαιδευτικός ως ιερέας, μεταδότης γνώσεων (Εβαρτιανή παιδαγωγική), πανίσχυρος και αυτεξούσιος διοργανωτής διαδικασιών μάθησης (Σχολείο Εργασίας), διαμορφωτής συμπεριφορών (Μπιχεβιορισμός) ή βολонταριστικά συμπεριφερόμενος αυτόνομος φορέας κοινωνικο- οικονομικών αλλαγών (Μαρξιστική Παιδαγωγική).
(Ως κοινωνικός ρόλος ορίζεται ένα πλέγμα προσδοκιών, που αναφέρονται στη στον κάτοχο της συγκεκριμένης κοινωνικής θέσης ή οι υποχρεώσεις και τα δικαιώματα που απορρέουν απ' αυτή την ιδιότητα ή, αλλιώς, η μορφή που παίρνει η δράση του ατόμου, δηλαδή αν δρα αποκλειστικά με βάση τους κανόνες που ορίζουν τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του, τους αγνοεί συστηματικά ή τους ανασυγκροτεί δημιουργικά. Αντίστοιχα παραδείγματα ως προς την πρόθεση συνεργασίας). Παραδείγματα από τη δράση των εκπαιδευτικών σχετικά θέματα όπως η διαχείριση κρίσεων.

Ιδεολογικές συλλήψεις - προσεγγίσεις για το σχολείο:

- Το σχολείο ως μοναστήρι (Commenius), ως ατελιέ εργασίας (Dewey), θέατρο, θεσμός αναπαραγωγής (νεομαρξιστές), χώρος προετοιμασίας για την ενήλική και επαγγελματική ζωή (φιλελεύθερες , κομμάτι της πραγματικής δύσκολης ζωής)
- Γιατί σήμερα και από ποιον είναι απαιτητό οι εκπαιδευτικοί να χειρίζονται κρίσεις;

Τι αποτελεί κρίση...

- Κάθε γεγονός που μπορεί να συγκεντρώσει το δημόσιο αρνητικό ενδιαφέρον σε ένα θεσμό (π.χ. σχολείο) και να δημιουργήσει αρνητικές επιπτώσεις στην κατάστασή του (σε όλες τις όψεις του: οικονομική, υποδομών, πνεύμα εργασίας κ.λ.π.), αλλά και στις σχέσεις του με τους «πελάτες» του ή και στη φήμη του.
- Ο ορισμός έρχεται από το management. Η «κρίση» σ' αυτήν την περίπτωση έχει συγκεκριμένα χαρακτηριστικά: έντονη δυσλειτουργία, απειλή καταστροφής, δυσχερής θέση εργαζομένων και «πελατών» (μαθητών – γονέων στην περίπτωση του σχολείου)
- Στην διαχείριση της κρίσης εμπλέκονται όλα τα επίπεδα του θεσμού – συστήματος – πεδίου.
- Στον ιδιωτικό τομέα (ΗΠΑ) το 90,5% των επιχειρήσεων έχει σχέδιο ή σχέδια διαχείρισης κρίσης και στις ½ απ' αυτές το/τα σχέδιο-α αυτά διαχειρίζεται το Τμήμα Υγιεινής και Ασφάλειας.

Κρίση στο περιβάλλον του σχολείου

- Slaikeu K. (1990), Crisis intervention: a handbook for practice and research, Needham Heights, MA: Allyn and Bacon, 15
- «... Μια προσωρινή κατάσταση αναστάτωσης και αποδιοργάνωσης, χαρακτηριζόμενη πρωταρχικά από την αδυναμία αντιμετώπισης εκ μέρους του ατόμου μιας συγκεκριμένης κατάστασης μέσω της χρήσης συνήθων μεθόδων επίλυσης προβλημάτων, αλλά και από την πιθανότητα μιας ριζικά θετικής ή αρνητικής έκβασης»
- Είδη κρίσεων: εξελικτικές (στάδια ανάπτυξης)– περιστασιακές ή τυχαίες
- **Caplan- Lindmann 1948, πρακτική εφαρμογή ΗΠΑ 1990**
- Περιστασιακές κρίσεις:
- απειλητική για τη ζωή ασθένεια/ τραυματισμός
- βίαιος ή απροσδόκητος θάνατος
- επαπειλούμενος θάνατος ή τραυματισμός (επιθετικότητα, κακοποίηση, βιασμός, νταηλίκι, ληστεία, επίθεση, ενδοοικογενειακή βία)
- πράξεις πολέμου
- Φυσικές καταστροφές
- Βιομηχανικές καταστροφές

Διαχείριση Κρίσεων

Ως διαχείριση κρίσεων ορίζεται η μεθοδολογία που περιλαμβάνει συγκεκριμένο σχέδιο, οργάνωση, καθοδήγηση, και έλεγχο κατά την περίοδο ακριβώς πριν,

κατά τη διάρκεια,

και μετά από μία καταστροφή,

και αποβλέπει στο να ελαχιστοποιηθούν οι παντοειδείς απώλειες «πόρων» και λειτουργιών ενός οργανισμού – θεσμού -συστήματος απ' αυτήν την καταστροφή,

επειδή ακριβώς αυτοί οι πόροι και οι λειτουργίες του θεωρούνται άκρως απαραίτητοι για την πλήρη επανόρθωση του οργανισμού – θεσμού -συστήματος.

Στην περίπτωση του σχολείου περά των άλλων: οι επιπτώσεις σε μαθητές και προσωπικό

Στόχος της διαχείρισης κρίσεων είναι η «επιβίωση» του θεσμού έπειτα από μία ενδεχόμενη κρίση, με ανέπαφα τα συστατικά στοιχεία του, καθώς και την καλή του φήμη.

- Το **Σχέδιο Διαχείρισης Κρίσεων** περιλαμβάνει την αναγνώριση των κινδύνων, την εκτίμηση του κινδύνου, την κατάσταση του σχεδίου, την άμεση αντίδραση, την “ανάρρωση” και τον έλεγχο του σχεδίου.
- Είναι απαραίτητο να ορισθεί το πρόσωπο που έχει την ευθύνη υλοποίησης ολόκληρου του σχεδίου. Αυτό λειτουργεί ως συντονιστής των μελών της Ομάδας Διαχείρισης Κρίσεων.

- Συνηθισμένοι κίνδυνοι είναι: απρόσμενος θάνατος, σεισμός, κακές επιδόσεις, περιβαλλοντολογικές καταστροφές, φωτιά - εμπρησμός, ιοί στα κομπιούτερ, πλημμύρα, εκβιασμοί, έντονη δυσφήμιση, εμφάνιση βίας – επιθετικότητας μεταξύ του προσωπικού (ή των μαθητών στην περίπτωση του σχολείου), πολύ κακές σχέσεις των εργαζομένων που δημιουργούν έντονα δυσλειτουργικά προβλήματα στο θεσμό
- Οι κρίσεις συμβαίνουν ξαφνικά, αλλά συνήθως μπορεί να έχουν δώσει σημάδια τα οποία γίνονται αντιληπτά μόνο στην εκ των υστέρων αξιολόγησή τους.

Βιβλιογραφία για τη διαχείριση κρίσεων στο σχολείο:

Brock, St., Διαχείριση κρίσεων στο σχολείο, Τυποθήτω, 2005

Υλικό για έκτακτα φυσικά φαινόμενα :

www.civilprotection.gr (Γενική Γραμματεία Πολιτικής Προστασίας)

Το Σχέδιο Διαχείρισης Κρίσεων είναι γραπτό, προκύπτει ως ανάλυση παραγόντων κρίσης και καθορίζει επακριβώς υπευθυνότητες και ρόλους.

- Προσοχή: κατά την κρίση άσχετα με το αντικείμενο πρόσωπα εντός ή «εκτός» του θεσμού τείνουν να πάρουν τον έλεγχο καταστάσεων (π.χ. ενημέρωση- φήμες – άτυπες ομάδες).
- Ο χρόνος «ανάρρωσης» συνήθως δεν εκτιμάται σωστά, όπως και το ψυχολογικό στρες του προσωπικού (στην περίπτωση του σχολείου: μαθητών – γονέων – εκπαιδευτικών).
- Η παροχή υποστήριξης (ψυχολογικής – διοικητικής) από εξειδικευμένα πρόσωπα – επιστήμονες (π.χ. Σχολικοί Σύμβουλοι, Προϊστάμενοι, ΚΔΑΥ) πρέπει να αποτελεί μέρος του σχεδίου διαχείρισης κρίσεων.
- Γνωρίζεται κάποιο σχέδιο διαχείρισης κρίσης στο σχολείο σας;

Κλασική περίπτωση μέρους σχεδίου διαχείρισης κρίσεως από φυσική καταστροφή που διαθέτουν τα ελληνικά σχολεία είναι η εκκένωση του κτηρίου στην περίπτωση σεισμού. Πώς θα μπορούσε να συμπληρωθεί;

Η διαχείριση κρίσεων είναι σχεδόν άγνωστη στο ελληνικό σχολικό σύστημα, κυρίως γιατί δεν υπάρχει σχετική αυτονομία των σχολικών μονάδων και οι ευθύνες «μεταβιβάζονται» προς διάφορες διευθύνσεις.

Όμως και σε επίπεδο Διευθύνσεων ή Περιφερειών δεν έχουμε αναπτύξει ακόμα παρόμοια σχέδια.

Ποια θα ήταν τα πρώτα αναγκαία στοιχεία ενός σχεδίου κρίσης αντιμετώπισης πυρκαγιάς;

- **Απώλεια – Θάνατος (Πένθος)**
- Βασικές γνώσεις για το ζήτημα:
- Το πένθος είναι οι συναισθηματικές και σωματικές αντιδράσεις και επιπτώσεις που αισθάνονται οι άνθρωποι λόγω θανάτου ενός αγαπημένου προσώπου. Περιλαμβάνει συναισθήματα όπως:
- λύπη, θυμό, απελπισία, ενοχές, φόβο.
- Κάθε άνθρωπος μπορεί να παρουσιάσει ένα διαφορετικό συνδυασμό συναισθημάτων και σωματικών ενοχλήσεων. Ο θάνατος ενός παιδιού δημιουργεί ένα ανυπόφορο αίσθημα αδικίας. Το παράλογο της συμφοράς, καθιστά το χαμό ενός παιδιού από τις πιο οδυνηρές ανθρώπινες εμπειρίες, τα υπόλοιπα παιδιά προβάλλουν στον εαυτό τους την περίπτωση.
- Γονείς (ή και εκπαιδευτικοί) αισθάνονται υπεύθυνοι για το θάνατο του παιδιού, ακόμα και όταν αυτός δε σχετίζεται με ατύχημα και κάνουν εξαιρετικά παράλογες σκέψεις και συνδυασμούς γύρω απ' αυτόν.
- Οι γονείς το βιώνουν ως απώλεια μέρους του εαυτού τους.
- Ο θάνατος ενός ενήλικα (συζύγου – συναδέλφου - συναδέλφου) είναι μια εξαιρετικά οδυνηρή εμπειρία. Εκτός από το σοκ, προκαλεί πρακτικά προβλήματα (αποδιοργάνωση της οικογένειας, αλλαγή τρόπου ζωής, απώλεια εισοδήματος, κοινωνικές επιπτώσεις, αναστάτωση στο περιβάλλον εργασίας).
- Ο θάνατος αγαπημένου προσώπου λόγω αυτοκτονίας είναι από τις δυσκολότερες καταστάσεις. Οι άνθρωποι του περιβάλλοντος, της οικογένειας, οι φίλοι και οι συνάδελφοι δυσκολεύονται πολύ να δεχτούν και να ξεπεράσουν το δράμα που τους συμβαίνει. Νιώθουν ένα τεράστιο βάρος ευθύνης, ενοχών, θυμού και ντροπής. Μπορεί ακόμη να αισθάνονται υπεύθυνοι για το θάνατο του αγαπημένου προσώπου.
- Ποια στοιχεία μπορεί να περιλαμβάνει ένα στοιχειώδες σχέδιο διαχείρισης απώλειας στο σχολείο; Σε ποια σημεία πρέπει να δοθεί βάρος σε σχέση με σχέδια από φυσικές καταστροφές;
- **Μετά την Απώλεια – θάνατο**

- Συνήθως οι άνθρωποι λόγω ψυχικού πόνου άνθρωποι αναζητούν τρόπους να τον αποφύγουν παρά να περάσουν από τα στάδια του.
- Δυστυχώς ο τρόπος αυτός δεν επιτρέπει την ανάρρωση.
- Οι άνθρωποι χρειάζονται βοήθεια για να ξεπεράσουν το πένθος. Συνήθως αυτή δίνεται από φίλους, συγγενείς και συναδέλφους, αλλά οι ειδικοί (εξειδικευμένοι ψυχολόγοι) είναι πολλοί χρήσιμοι και πρέπει να αναζητηθούν.
- Τα στάδια από όπου περνούν όσοι χάνουν αγαπημένα πρόσωπα διακρίνονται σε:
- **Αρχικό σοκ** (μέρες ή και βδομάδες) αντιδράσεις σωματικές, συναισθηματικές, συμπεριφορικές και γνωσιακές.
- Η **δεύτερη κρίση**, μπορεί να εμφανιστεί σε οποιαδήποτε στιγμή τους πρώτους μήνες. Τότε εξαφανίζεται το πρώτο μούδιασμα, αλλά ο πόνος μπορεί να είναι μεγαλύτερος, πρέπει να εκφραστεί και να μην αποκρυφτεί. Σ' αυτήν τη φάση είναι σημαντική η στήριξη από πρόσωπα του οικείου περιβάλλοντος (ρόλος εκπαιδευτικών).
- Στο **τρίτο στάδιο** των αναμνήσεων, το άτομο που πενθεί ξαναθυμάται, αναπολεί πάρα πολύ και συνεχώς, εκπλήσσεται από λεπτομέρειες που θυμάται (τάση νοητικής επεξεργασίας).
- Στο **τέταρτο στάδιο** της προσαρμογής, το άτομο που πενθεί προσπαθεί να αντεπεξέλθει και να προσαρμοστεί στη νέα κατάσταση πραγμάτων που διαμορφώθηκε μετά την απώλεια του αγαπημένου. Επανεκτιμά τη ζωή και μπορεί ν' αρχίσει τη νέα πορεία του.
- Στο **πέμπτο στάδιο** της παράδοσης, το άτομο που πενθεί, κερδίζει απόσταση από τις παλιές καταστάσεις και τους παλιούς ρόλους που είχε όταν ζούσε το αγαπημένο του πρόσωπο.
- Στο **έκτο στάδιο** της μνήμης, με το αγαπημένο πρόσωπο που πέθανε δημιουργείται περισσότερο μια νέα σχέση μνήμης.
- Στο **έβδομο στάδιο** της ολοκλήρωσης, οι σκέψεις για το αγαπημένο πρόσωπο που χάθηκε, γίνονται με λιγότερο ή και καθόλου πόνο. Υπάρχει το αίσθημα της λύπης αλλά όχι ο σπαρακτικός πόνος των πρώτων σταδίων.
- Όλοι δεν περνούν απ' όλα τα στάδια, σε κάποιες περιπτώσεις η φυσιολογική διαδικασία του πένθους μπορεί να μην εξελιχθεί κανονικά (παρατεταμένη περίοδος θλίψης, μη αποδοχή απώλειας, κατάθλιψη, ψυχοκινητικά προβλήματα, μετατραυματικό σοκ).
- Τότε και όχι μόνο είναι αναγκαία η βοήθεια πολύ εξειδικευμένων προσώπων.
- Οι εκπαιδευτικοί οφείλουν να παρατηρούν από κοντά τις αντιδράσεις των εμπλεκόμενων μαθητών.

Σχεδιάζω ένα σχέδιο διαχείρισης κρίσης

- Ποιοί κίνδυνοι απώλειας ζωής υπάρχουν στη σχολική μου μονάδα;
- Πόσο είναι πιθανό να συμβεί μια «ξαφνική» απώλεια;
- Εκτιμώ ως «πιθανή» αυτή την περίπτωση;
- Τι έχω κάνει ή κάνω για την αποτροπή της;
- Ποιες θα είναι οι άμεσες αντιδράσεις του σχολείου σ' αυτήν την περίπτωση;
- Ποιο πρόσωπο – πρόσωπα θα έχει τον πρώτο λόγο;
- Ποια θα είναι τα πρόσωπα ή θεσμοί που θα συμβάλλουν κατά:
- Την εκδήλωση της απώλειας,
- Στο μετέπειτα χρονικό διάστημα
- Ποια «σημάδια» αγνωώ; Έχω διερευνήσει εξαντλητικά τις πιθανότητες ή «ξαφνική» απώλεια να μην είναι ξαφνική;
- Κάποιοι έφηβοι αισθάνονται τόσο μεγάλη κατάθλιψη που σκέφτονται να βάλουν τέλος στη ζωή τους. Μετά το 1960 η συχνότητα της αυτοκτονίας στους έφηβους, έχει αυξηθεί σημαντικά (ΗΠΑ= 5.000/έτος, ηλικίας 15 - 24 ετών). Τρίτη συχνότερη αιτία θανάτων σε έφηβους και η δεύτερη σε νέους ηλικίας κολεγίου.
- Οι αιτίες αυτοκτονίας έχουν τη ρίζα τους σε μακροχρόνια προβλήματα που δημιουργήθηκαν από ένα συγκεκριμένο γεγονός. Οι έφηβοι με σκέψεις αυτοκτονίας, μπορεί να βιώνουν ως μόνιμη, μια κατάσταση που στην πραγματικότητα είναι προσωρινή.
- Αισθήματα θυμού - προσβολής σε συνδυασμό με υπερβολικό αίσθημα ενοχής, οδηγούν συχνά σε αυτοκαταστροφικές πράξεις.
- Είναι εξαιρετικά κρίσιμο για τους εκπαιδευτικούς να αναγνωρίζουν προειδοποιητικά σημάδια, αφού η έρευνα δείχνει ότι σε ποσοστό 80% οι έφηβοι που αποπειρώνται να αυτοκτονήσουν έχουν εκδηλώσει κάποια από τα παρακάτω προειδοποιητικά σημεία.
- Απειλήσαν έμμεσα ή άμεσα ότι θα αυτοκτονήσουν
- Είχαν έμμονες ιδέες για το θάνατο

- Διάβαζαν υπερβολικά συχνά ποιήματα ή μυθιστορήματα για το θάνατο ή συγκέντρωναν ζωγραφιές και σχέδια που αναφέρονται σ' αυτόν.
- Εκδήλωσαν σημαντικότερες αλλαγές στην προσωπικότητα ή στην εμφάνισή τους (εκτός μόδας π.χ. Ιμο).
- Είχαν πολύ παράξενη ή παράλογη συμπεριφορά
- Υπερβολικά αισθήματα ενοχής, ντροπής και απόρριψης
- Διαταραχές στις συνήθειες διατροφής και ύπνου
- Σημαντική πτώση της απόδοσή τους στο σχολείο, χωρίς να υπάρχουν άλλοι λόγοι. Αποχωρίστηκαν αντικείμενα που αγαπούσαν και τα χάρισαν σ' άλλους